

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 288 - תשפ"ו

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

מזוזה שאין בה קיום מצוה האם יש בה את סגולת השמירה?

עד היכן עומק הבורות

סיפר לי מזכה הרבים הרב יוסף חיים חאסן זצ"ל, רב קיבוץ 'גשר הזיו' בצפון הארץ שנפטר באופן טרגי לפני מס' שנים, שנהג הוא לקנות מזוזות מהודרות ע"מ לקובעם בבתי בני הקיבוץ הרוצים בכך, ופעם אחת הוא קבע מזוזות בבית אחד האנשים הנבונים והמשכילים שבקיבוץ, ולאחר כמה ימים הגיע אליו אותו אדם ובידיו הפרשיות ואמר לו 'מספיקות לי המזוזות עצמם, אין אני צריך בפנים את ההוראות'...

כתב השו"ע (תקנ"א י"ח) אין להכות התלמידים בימים אלו (בין המצרים) משום הסכנה, ואמנם המהרש"ם (בדעת תורה שם) הביא בשם האשל אברהם 'דזהו רק בחדר שאין בו מזוזה, אבל במקום שיש בו מזוזה, הוי המזוזה שמירה ויכול להכות התלמידים'.

ומקור הענין שיש במזוזה כח שמירה הוא בגמ' במנחות (ל"ב ע"ב) 'א"ר חנינא בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם מלך יושב מבפנים ועם משמרים אותו מבחוץ, מידת הקב"ה אינו כן עבדיו יושבים מבפנים והוא משמרם מבחוץ שנאמר 'ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך'.

ומשום כך כתב מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו 'תורת היולדת' (פמ"ח הערה כ') דאף שאנו מורים דאדם הנצרך לעבור ניתוח או טיפול רפואי עדיף שידחהו לאחר ימי בין המצרים,

כ"ז הוא דוקא אם אין מזוזה בחדר הניתוח, אך אם קיימת מזוזה בחדר הניתוח אין צורך לדחותו כיון שהמזוזה שומרת מן הסכנה.

ויש להעיר על פסק זה, דהנה בגמ' במנחות (ל"ג ע"ב) כתוב 'תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה', ופירש"י 'סכנה מן המזיקים שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה', ומבואר דמזוזה שומרת דוקא כשקבועה כהלכתה ומקימים בה את מצות מזוזה, אך אם לא מתקיים בה המצוה אין בה את סגולת השמירה.

והנה בקונטרס 'לקט הלכות מזוזה' להגר"א דינר שליט"א בתחלתו הביא תשובה שכתב לו מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל על השאלה בענין דיירי בנין שרוצים לקבוע מזוזה לשם שמירה בפתח הבנין אף שאין שם צורת הפתח כלל ואין שום צד חיוב.

והשיב לו דמשמעות ההלכה מבואר שאין לעשות כן, דכתב הרמב"ם (פ"ה ממזוזה ה"ד) 'אבל אלו שכותבין מבפנים (בתוך קלף המזוזה) שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטיפשים לא די להם שבטלו המצוה אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקב"ה ואהבתו ועבודתו כאילו הוא קמיע'.

ובכסף משנה שם העיר דהרי מבואר בגמ' שמזוזה מועילה אף לשמירה, ומדוע התקף הרמב"ם את אותם אנשים שחושבים שמזוזה מועילה כקמיע לשמירה, ותיירץ דאח"נ מזוזה שומרת אבל אסור לכוון לשם שמירה לבד, אלא צריך שיכון לקיים מצות הקב"ה, וממילא נמשך שתשמור הבית.

וכתב הגר"ש וואזנר זצ"ל דלמדנו מדברי הכס"מ דאע"פ שלמזוזה יש סגולת שמירה זהו דוקא ע"י קיום המצוה, שאם עושה המצוה כהלכתה ומכוין למצוה התוצאה היא שמירה, אך כשאין קיום מצוה אין גם שמירה, ולכך פסק שאין לדיירי הבנין לקבוע מזוזה בפתח הבנין דכיון שאין שם צד חיוב אין בזה גם סגולת שמירה כלל.

ולפי"ז קשה כיצד פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א דמועילה המזוזה בחדר ניתוח לשמירה הרי אין בחדר ניתוח חובת מזוזה כלל דאי"ז חדר העשוי למגורים ואסור לאכול ולישון בו, ובפרט שיש פוסקים הסוברים דבתי חולים הרי הם כבית סוהר ואין בהם חובת מזוזה כלל (מובא בס' חובת הדר לבעל הפתחי חושן).

והנה בטור (סי' רפ"ו ס"י) כתב את הדין שבית המדרש פטור ממזוזה, והביא ירושלמי דבבית מדרשו של רבי חנינה היתה מזוזה, וכן עשה מהר"ם מרוטנבורג מזוזה לפתח בית מדרשו ואמר דכשהיה ישן בו שינת צהרים היתה רוח רעה מבעתתו קודם שתיקן בו מזוזה'.

ומבואר מדברי הטור דאע"פ שאין חיוב מזוזה וקיום מצוה בבתי מדרשות עדיין סגולת מזוזה קיימת בהם, דהרי שמעינן שמחמת המזוזה נסתלקה הרוח רעה מבית מדרשו של מהר"ם מרוטנבורג, וא"כ קשה כיצד נעלם מעיני מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל דברי הירושלמי והטור שאף כשאין 'קיום מצוה' יש את סגולת השמירה.

וכן צ"ע ממש"כ השדי חמד בשם ספר סוכת דוד (בכללים מערכת המ' כלל ק"ד) דאף שהשוכר דירה בחו"ל אינו חייב במזוזה עד שלושים יום מ"מ יש להניח מזוזה מיד משום שמירה, ושמעינן נמי דאיכא שמירה ע"י המזוזה אף במקום פטור.

ונראה שיש חילוק מהותי בין 'מקום פטור' לבין מזוזה התלויה שלא כהלכתה, דבמקום פטור כגון בתי כנסיות שיש בהם צורת הפתח והמזוזה תלויה כהלכתה, אע"פ שאין בהם חיוב משום שאינם מיועדים למגורים ולדירה, מ"מ יש בהם את סגולת השמירה כיון שעכ"פ 'סרך מצוה' יש במזוזות הללו.

אך כשתולה את המזוזה שלא כהלכתה כגון במקרים שהביאה הגמ' 'תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת' דזהו כמו שהניחה בכיס, בזה אפילו 'סרך מצוה' ליכא ואין כאן סגולת שמירה כלל, ולכך פסק הגר"ש וואזנר זצ"ל דבפתח הבנין שאין שם צורת הפתח אין במזוזות הללו שמירה כלל ואין לקבוע שם מזוזה.

וא"כ מבואר היטב פסקו של 'תורת היולדת' דבחדר ניתוח כיון שהמזוזה תלויה כהלכתה וכל סיבת הפטור היא מחמת המקום, לכך יש בזה 'סרך מצוה' ומועילה המזוזה לשמירה.

ושוב שאלתי כן את מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א, והשיב לי דכוונתו היתה למזוזה הכללית של בית החולים דלפי רוב הפוסקים היא מזוזה המחויבת, ולכך מועילה היא לשמירה מהנתוחים בבין המצרים.

ובעיקר פסקו של הגר"י זילברשטיין שליט"א יש להעיר, דעד כאן לא שמענו מדברי המהרש"ם אלא דוקא לענין 'הכאת התלמידים' שאיננו סכנה בעצם אלא עלול להביא לידי סכנה, דאז המזוזה מועילה שלא יבואו לידי סכנה, אך לגבי ניתוח שהוא סכנה בעצם (דבכל ניתוח יש סכנת חיים מחמת ההרדמה הכללית) לא מצאנו שתועיל המזוזה להגן בזמן סכנה.